

2012-11-14

Två kulturråd före Statens kulturråd

Statens kulturråd har nu funnits i snart fyrtio år. Alla vet nog inte att det fanns ett par kulturråd innan. Låt en som var med från början berätta om dem!

Det första kulturrådet, rådgivare till Ragnar Edenman

Ragnar Edenman var ecklesiastikminister före Olof Palme och bestämde sig 1963 för att regeringen skulle ta sig an kulturfrågorna, som dessförinnan låg på olika departement och avdelningar inom det egna departementet. Det inrättades en kulturavdelning och chefen för den blev chefen för Sveriges Radios utlandsavdelning Roland Pålsson, en journalist som slutade sitt yrkesliv som riksantikvarie.

Eftersom det var ett helt nytt område ansåg Edenman att han behövde en grupp rådgivare för att ta sig an detta nya stora ansvarsområde. En kulturpolitisk rådgivargrupp tillsattes och den kallades inofficiellt kulturrådet. Edenman själv var ordförande. Gruppen bestod av ett antal personer som företrädde de olika konstnärliga disciplinerna. Däribland en kvinna, Sif Ruud, som företrädde teatern. Bland männen fanns Karl Vennberg för litteraturen, Karl Birger Blomdahl för musiken, Lage Lindell för bildkonsten och Sigurd Persson för konsthantverket. Där ingick också Harry Schein och samhällsplaneraren Lennart Holm som båda hade skrivit böcker om kulturpolitik, Schein, *Har vi råd med kultur* (1962) och Holm, *Strategi för kultur* (1964). Man samlades till informella möten. Inga formella beslut fattades. Ministern och Roland Pålsson informerade om aktuella frågor och ledamöterna kom med sina kommentarer. Rådet engagerades bl.a. i valet av kandidater för de nyinrättade konstnärsbelöningarna och i samband med regeringens uppmärksammade granskning av Vilgot Sjömans filmatisering av Lars Görlings roman "491", som censuren ville totalförbjuda. Rådet arbetade i fem år, dvs till dess att Olof Palme ersatte Edenman och departementet döptes om till utbildningsdepartementet.

Utredningsuppgifter till Palmes kulturråd med en skald som huvudsekreterare

Även Palme behövde en rådgivargrupp men en sådan borde ha mer preciserade uppgifter och ett ansvar utåt. Palme hade inte möjligheter att vara ordförande. Namnet behölls. Det nya kulturrådet inrättades den 1 januari 1969 enligt ett beslut i november 1968 av Kungl Maj:t,

som då var benämningen på regeringen i konselj. Uppgiften skulle vara att göra utredningar och lägga fram förslag rörande den statliga kulturpolitiken. Utredningar nu för tiden får utförliga direktiv på många sidor. Kulturrådets bestämmelser innehåller endast nio laddade meningar. När bestämmelserna skrevs kunde ingen inse vilket omfattande arbete som vi stod inför. Det handlade om att ge sanna bilder av verkligheten men också att arbeta fram detaljerade bidragsbestämmelser. Flera utredningar arbetade parallellt och en samordning blev angelägen. Rådets mandat förlängdes också i flera omgångar.

Rådet fick inget kansli, som är det för utredningar normala idag, utan kulturavdelningens personal fungerade som sekretariat, vilket medförde dubbla uppgifter för en del av oss men man kompletterade med tillfälligt anställda. Rådet hade 14 ledamöter från kultur- och organisationsliv. Ordförande var en forskare, direktören i Riksbankens jubileumsfond Paul Lindblom - senare rikskonsertchef - och bland övriga ledamöter kan nämnas Per Olov Enquist, arkitekten Hans-Erland Heineman, konstnären Elisabet Hermodsson, fil.lic Bo Lagercrantz, konstnären Gunilla Palmstierna-Weiss och musikprofessorn Bo Wallner.

Till rollen som ledamot och huvudsekreterare rekryterade Palme Ragnar Thoursie*, som brukar benämnas som en av den svenska modernistiska lyrikens främsta författare men som blivit byråkrat i Arbetsmarknadsstyrelsen. De kände varandra sedan tidigare, bland annat sedan en författarträff på Harpsund men också redan under arbetet i slutet av 1940-talet med Thoursies bok *Moderna drakar*, då Palme gjort en krävande research för honom och förlaget. Palme hade ofta använt Thoursies berömda *Sundbybergs-prologen* vid sina framträdanden. Den lär ha ingått i avslutningen av varenda partikongress under Palmes tid. När det nu var Palme som frågade var det omöjligt att säga nej, har han senare berättat. Under utredningsarbetet hade de ingen kontakt men under avskedsmiddagen för Palme hade denne pekat på honom och sagt: ”Där sitter Ragnar som gav mig mitt första jobb”. En förmedlande länk i valet av huvudsekreterare var chefen för kulturavdelningen Roland Pålsson, som han tidigare samarbetat med i tidskriftsprojektet *Tidsbilden*, en tidskrift i början av 1950-talet med ett stort antal lysande medarbetare från politik och kulturliv, som dessvärre fick läggas ner efter tre nummer.

I rollen som huvudsekreterare kom Ragnar Thoursie att spela en nyckelroll i uppgiften att utforma en politik från grunden i samverkan med de många ledamöterna med olika bakgrund och infallsvinklar. Enligt bestämmelserna skulle rådet behandla frågor om ”den långsiktiga

utvecklingen av de statliga åtgärderna på kulturområdet. I centrum står därvid kulturpolitikens roll att främja ökad jämlikhet i samhället.” Det var en ny tanke och här kan man skönja politisk inspiration från Palme. Det syftet skulle uppnås genom ”en differentiering av samhällets insatser”, vilket kom att uttydas som insatser för eftersatta grupper. En andra väg var integrering med insatser på andra samhällsområden. Två mål som fortfarande är aktuella.

Kulturrådets uppgift blev att utforma förslag till en statlig kulturpolitik, som dittills endast funnits i rudimentär form. Det handlade om bl.a. formulering av kulturpolitiska mål, principer för ansvarsfördelning stat och kommun, nya former för statligt stöd samt förslag om en ny myndighet, Statens kulturråd, som alltså var avsett att vara något helt annat än det som utredning arbetande kulturrådet. Det var första gången som samspelet mellan stat, region och kommuner togs upp. Det ledde till förslag som fick stor betydelse för framtiden. Vi fick ett system för statsbidrag till teatrar och orkestrar, som småningom infördes också på biblioteks- och museiområdena.

Kulturrådets förslag lades fram 1972 i betänkandet *Ny kulturpolitik, del 1 Nuläge och förslag, del 2 Sammanfattning* (SOU 1962:66-67), del 1 en utredning på nära 600 sidor. Detta var det första av flera betänkanden av Kulturrådet men Thoursie återgick efter huvudbetänkandet till AMS. Hela 43 olika enkäter och undersökningar var grund för förslagen i rapporten. Thoursie spelade en viktig roll för att organisera arbetet och utforma förslagen. Hans bakgrund som både författare och kvalificerad byråkrat bidrog till att utredningen togs så väl emot i den omfattande remissen av betänkandet till ca inemot 600 myndigheter och organisationer. Ett annat skäl för att utredningen togs emot väl var att ledamöterna hade varit aktiva med förhandsinformation. Det politiska klimatet var generellt positivt inställt till förslag på kulturområdet. Det fanns en förväntan om nya insatser från staten.

När regeringen 1974 lade fram sina förslag till riksdagen i propositionen *Den statliga kulturpolitiken* (prop 1974:28) följde man i stort förslagen från kulturrådet. Riksdagen godkände sedan förslagen i närmast total enighet.

Ett viktigt inslag i 1974 års beslut var inrättandet av Statens kulturråd med en egen styrelse, som på många områden fick uppgiften att följa upp det som kulturrådet börjat med t.ex. att samla och publicera kulturstatistik.

1974 års beslut var endast första etappen i den stora kulturpolitiska reform, som bestod av tre steg. 1975 (prop. 1975:20) och 1976 (prop. 1976:135) togs ytterligare beslut i avsnitt som inte

var färdigutredda 1974. En tid fanns det alltså två kulturråd samtidigt men med olika roller.

1974 års kulturpolitik blev seglivad

Denna 1974 års kulturpolitik kom att i sina huvuddrag bestå länge. 1996 beslutades om vissa omändringar av mål och bidragsregler. En större revision företogs 2010. Men vissa tankar har överlevt, även om ändringar har måst göras på grund av omvärldsförändringar. 1974 års statsbidragssystem ersattes först 2010 av kultursamverkansmodellen med ett nytt sätt för staten att samverka med regioner och kommuner. Ett av uppdragen till kulturrådet var att se till hur forskning skulle kunna utnyttjas och stimuleras. Det var en uppgift för statens kulturråd som 2011 togs över av den nya myndigheten för kulturanalys

Men att berätta vad som hänt med 1974 års kulturpolitik och Statens kulturråd är en helt annan historia, som någon annan får ta på sig att berätta.

Carl-Johan Kleberg**

*Information om Ragnar Thoursie finns på hemsidan för Ragnar Thoursies vänner.

** Anställd i ecklesiastik/utbildningsdepartementet 1959-74, varav i kulturavdelningen från 1964; chef för utredningsenheten i Statens kulturråd 1974-96.